

Udviklingen i den internationale og danske økonomi

DEN INTERNATIONALE ØKONOMI

De tiltagende grænsestridigheder mellem Iran og Iraq blev til egentlig krig mellem de to lande den 22. september. Udsigten til, at krigen kunne medføre en blokering af det vigtige Hormuzstræde, hvorigennem der dagligt fragtes en trediedel af verdens olieforsyning, medførte øjeblikkelig uro på de internationale valutamarkeder. Pund og dollar blev styrket, mens D-mark, schweizerfranc og yen blev svækket, fordi disse lande er meget afhængige af olietilførsler fra det krigsramte område. Uroen blev dog kun kortvarig. Flere OPEC-lande har nu hævet olieproduktionen og afbøder dermed delvist bortfaldet af olieeksporten fra de krigsførende lande, men trækker krigen i langdrag eller udvides den til andre lande omkring Persergolfen, kan der igen ventes uro på såvel olie- som valutamarkederne.

OECD forventer den økonomiske vækst for området som helhed bliver på godt 1 pct. realt i 1981. Dette dækker dog over flere modsatrettede udviklingstendenser. I år falder BNP således direkte i USA, Canada og Storbritannien, mens der er udsigt til fremgang i de pågældende tre lande i 1981. Omvendt må alle øvrige OECD-lande, og det vil i realiteten sige Europa, indstille sig på lavere økonomisk aktivitet til næste år. Højst bliver væksten i Japan, Finland og Norge, d. v. s. i lande der kun har mindre betydning set i relation til Danmark. Væksten i BNP halveres således på vore to vigtigste eksportmarkeder for industriprodukter, d. v. s. Vesttyskland og Sverige. I første halvdel af 1980 aftog disse to markeder tilsammen mere end en trediedel af den danske industrieksport.

Vesttyskland. I de første otte måneder af 1980 havde Vesttyskland et underskud på betalingsbalancens løbende poster på 21,4 mia. DM mod et underskud på 6,2 mia. DM i samme periode 1979. Betalingsbalanceunderskuddet ventes i år at blive næsten tredoblet i forhold til sidste års underskud på 10,5 mia. DM. Underskuddet er ikke større, end at det kan finansieres af de store vesttyske valutaeserver; men de pengepolitiske myndigheder ønsker ikke at anvende denne løsning, fordi det vil svække D-mark yderligere og dermed underminere prisstabiliteten. Industriproduktionen lå såvel i juli som i august omkring 1½ pct. under sidste års niveau, og udviklingen er tydeligt præget af

afmatning. Endnu er ledigheden dog ikke blevet berørt. I september faldt antallet af arbejdsløse oven i købet lidt, idet kun 3,5 pct. af arbejdsstyrken var ledige mod 3,7 pct. i august.

Storbritannien. Det engelske pund har det sidste års tid været stærkt. Det skyldes dels Storbritanniens store egenproduktion af energi og dels det meget høje engelske renteniveau. Det høje renteniveau har imidlertid været en belastning for engelsk industri både direkte og indirekte gennem den høje pundkurs, som har forringet engelsk industris internationale konkurrenceevne. Samtidig stiger lønomkostningerne langt hurtigere end i de fleste andre lande. Lønningerne ventes således at stige med 20 pct. i år mod 6½ pct. i Vesttyskland og 12½ pct. i Danmark. I de første ni måneder af 1980 har eksporten mængdemæssigt ligget på samme niveau som i fjor, og dette er af fortalene for højrentepolitikken taget som udtryk for, at engelsk industri trods forringelsen af konkurrenceevnen har klaret sig godt. Imidlertid har afsætningsvilkårene været gode, og det er en kendsgerning, at engelsk industri har tabt markedsandel. Det ventede økonomiske tilbageslag vil yderligere øge industriens vanskeligheder. I juni-august lå industriproduktionen 9 pct. lavere end i samme periode 1979, og ledigheden er stigende. Regeringens politik er dog lykkedes for så vidt at inflationen har toppet. Forbrugerpriserne ligger nu omkring 16 pct. højere end for et år siden, mens inflationen i forårsmånederne var oppe på 22 pct. Da betalingsbalancen ventes at ville vise et lille overskud i år, skulle der være basis for en mindre lempelse af den stramme pengepolitik og dermed for et fald i renteniveauet.

DEN DANSKE ØKONOMI

Finansredegørelse – oktober 1980

Samtidig med Folketingets åbning i oktober blev de nyeste skøn over udviklingen i statens finanser fremlagt i form af Budgetdepartementets Finansredegørelse.

Underskuddet på statens drifts-, anlægs- og udlånsbudget, det såkaldte DAU-underskud, skønnes nu at nå op på 15,1 mia. kr. i indeværende år. Det er næsten 3 mia. kr. mere end ventet i juni måned. Også underskuddet for 1981 er sat i vejret, det ventes nu at blive på 18,4 mia. kr., mens juni-skønnet lød på 16,3 mia. kr.

Baggrunden for denne forværring af statsfinansernes stilling er, at indtægterne bliver mindre end tidligere antaget, samtidig med at udgifterne stiger. Indtægterne svigter bl. a. fordi den kraftige nedgang i boligbyggeriet betyder mindre momsindtægter, ligesom forbrugerne tilsyneladende i vid udstrækning vælger at koncentrere forbrugsnedgangen om højt beskattede varer. Således skønnes registreringsafgiften nu kun at indbringe 3,4 mia. kr. i år mod tidli-

gere ventet 4,3 mia. I 1979 gav registreringsafgiften til sammenligning 4,9 mia. kr. Udgifterne stiger bl. a. som følge af, at budgettet for arbejdsløshedsdagpenge og efterløn er forhøjet.

Statens finansieringsbehov er imidlertid betydeligt større end selve driftsunderskuddet, idet også flere af kapitalposterne medfører en utilsigtet udvidelse af den indenlandske likviditet. Dette gælder således Pensionsfondens obligationskøb og afdragene på den hastigt voksende indenlandske obligationsgæld. Ved udgangen af august i år var statens indenlandske obligationsgæld incl. statsgældsbeviser således på 77,8 mia. kr.

Brutto- og nettokasseunderskud

Mio. kr.	1979 Regnskab	1980 Skøn Oktober	1981 Skøn Oktober
DAU-underskud	12.597	15.110	18.374
Pensionsfondens obligationskøb samt overførsel til ATP	7.910	6.005	6.477
Andre kapitaludgifter, netto	-3.029	952	619
Nettokasseunderskud	17.478	22.067	25.470
Afdrag på udenlandsk statsgæld	2.387	743	1.861
Afdrag på indenlandsk statsobligationsgæld	6.868	7.289	10.725
Indløsning af statsgældsbeviser	10.050	10.750	12.700
Bruttokasseunderskud	36.783	40.849	50.756

Kilde: Finansredegørelse – oktober 1980.

For at opnå den ønskede lave vækst i pengemængden regner Budgetdepartementet med delvist at neutralisere kasseunderskuddets likviditetsvirkning ved salg af statsobligationer. Der forudses en nominel bruttolåntagning i år på 40 mia. kr. og på 50 mia. kr. til næste år.

For at lette refinansieringen af obligationsgælden er denne ved at skifte struktur. Statsgældsbevisernes andel af den samlede gæld er nu faldende, og statsgældens gennemsnitlige restløbetid stiger. Fra udgangen af 1978 til juni i år er den gennemsnitlige restløbetid steget fra 1 år 11 mdr. til 2 år 11 mdr. De 20-årige statsobligationer, der er indført her i efteråret, vil yderligere forlænge den gennemsnitlige restløbetid.

Foruden det indenlandske lånebehov har staten også et valutarisk finansieringsbehov. Siden 1975 har staten suppleret den private låntagning i udlandet dels for at hjælpe med finansieringen af betalingsbalanceunderskuddet dels for at forøge valutareserverne. I Finansredegørelsen skønnes det offentlige at ville optage bruttolån på 12 mia. kr. i udlandet i hvert af årene 1980 og 1981. Dette beløb dækker rundt regnet halvdelen af betalingsbalanceunderskuddet i de pågældende år samt afdragene på den offentlige gæld til udlandet og långivningen til udviklingslandene.

Produktion og beskæftigelse

Industrien. Det fremgår tydeligt, at konjunkturafmatningen nu også er nået til industrien. I sommermånederne var omsætningen målt i mængder således 3 pct. lavere end i de samme måneder i fjor, og da ordretilgang og ordrebeholdning målt i faste priser er faldet 7-8 pct., vil industriproduktionen efter alt at dømmе falde yderligere i efterårs- og vintermånederne.

Antallet af beskæftigede i industrien har siden maj ligget lavere end i fjor, og i august var der 7.700 færre ansatte end et år tidligere. Antallet af arbejdere faldt med 9.000, mens antallet af funktionærer steg med 1.300.

I første halvdel af året var der betydelig fremgang på eksportmarkederne, men nu viser såvel ordreindgang som ordrebeholdning målt i faste priser også tilbagegang her.

Industriens ordre- og omsætningssituation: Hovedområder – årlig ændring i pct. juni-august 1980 i forhold til juni-august 1979

	Omsætning (lb. priser)	Pris	Omsætning (mængde)	Ordre- indgang	Ordre- beholdning
Industri i alt excl. skibsværfter	10	13	-3	6	5
heraf:					
Investeringsgodeindustri	5	10	-4	-6	6
Mellemproduktindustri	10	21	-8	1	5
Forbrugsgodeindustri	12	8	2	11	3

Nedenstående tabel viser ordre- og omsætningssituationen for de enkelte brancher.

Industriens ordre- og omsætningssituation: Brancher – årlig ændring i pct. maj-juli 1980 i forhold til maj-juli 1979

	Omsætning (lb. priser)	Pris	Omsætning (mængde)	Ordre- indgang	Ordre- beholdning
Nærings- og nydelsesmiddelindustri	13	8	5	9	1
Tekstil, beklædning- og læderindustri	8	9	-1	5	11
Træ- og møbelindustri	2	13	-9	-4	-6
Papir og grafisk industri	10	13	-4	7	12
Kemisk industri	26	32	0	25	13
Sten-, ler- og glasindustri	-1	16	-14	-4	1
Jern- og metalværker og støberier	14	10	5	-6	-1
Jern- og metalindustri excl. skibsværfter	8	10	1	5	11
Anden industri	28	20	5	9	-12

Arbejdsløshedssituationen. Antallet af arbejdsløse stiger nu hurtigt. Fra maj til august er det sæsonkorrigerede arbejdsløshedstal steget med 24.500 til 181.900. Arbejdsløsheden er dermed nået op på samme niveau som i 1978, der har været det hidtil værste arbejdsløshedsår.

Tilsvarende falder antallet af ledige stillinger. Arbejdsformidlingsstatistikken

viser, at antallet af nyanmeldte ledige pladser, der havde stået ubesat i mindst 1 uge, i perioden juli-september i gennemsnit var på godt 500. Det tilsvarende antal i fjor var næsten tre gange så stort.

Arbejdsdirektoratet har gjort status over efterlønsordningen. Siden ordningen startede 1. januar 1979 er godt 59.000 personer gået på efterløn, og det har skønsmæssigt bragt omkring 26.000 i arbejde. I Finansredegørelsen forudses antallet af efterlønsmodtagere i år i gennemsnit at blive på 55.000 stigende til 60.000 til næste år. De samlede udgifter til efterlønnen anslås herefter til 3,4 mia. kr. i år og 4,1 mia. kr. til næste år. Budgetdepartementet regner med, at antallet af registrerede ledige i 1981 i gennemsnit bliver på 195.000, og derved stiger udgifterne til arbejdsløshedsdagpenge fra 9,8 mia. kr. i år til 11,5 mia. kr. til næste år.

Udenrigshandel og betalingsbalance

Eksporten er i perioden januar-september opgjort til 68,9 mia. kr. svarende til en stigning på 24 pct. i forhold til samme periode i fjor. Importen er opgjort til 81,8 mia. kr. Administrative ændringer i toldvæsenet har imidlertid påvirket importtallene i april-juni, og Danmarks Statistik skønner, at sammenlignelige tal for importen i denne periode er omkring 7-800 mio. kr. højere end de officielle tal. Det betyder, at importoverskuddet i årets første tre kvartaler reelt har været i samme størrelsesorden som i fjor.

Sammenlignelige opgørelser af merimporten siden maj har vist en klar tendens til faldende handelsunderskud. Udenrigshandelstallene for august og september er umiddelbart sammenlignelige med sidste års tal og det betyder, at merimporten i de to sidste måneder er faldet med over 60 pct.

Den samlede indførsel og udførsel i 1979 og 1980 (værdi i mio. kr.)

	Indførsel		Udførsel		Merindførsel	
	1979	1980	1979	1980	1979	1980
Januar	6.974	9.941	5.360	7.672	1.614	2.269
Februar	6.682	9.931	5.319	7.962	1.363	1.968
Marts	8.356	10.288	7.091	8.228	1.259	2.060
April	7.417	9.604 ¹⁾	6.374	7.546	1.043	1.996 ¹⁾
Maj	8.367	6.915 ¹⁾	6.226	7.563	2.141	- 648 ¹⁾
Juni	7.636	10.449 ¹⁾	6.484	8.130	1.152	2.319 ¹⁾
Juli	7.665	8.079 ¹⁾	5.308	6.266	2.357	1.813 ¹⁾
August	8.402	7.479	6.334	7.136	1.968	343
September	7.956	9.070	6.926	8.310	974	760
Jan.-september	69.357	81.770	55.541	68.930	13.816	12.840
Oktober	9.581		7.828		1.753	
November	9.216		7.558		1.658	
December	8.672		6.473		2.399	
Aret i alt	97.155		77.266		19.889	

¹⁾ Påvirket af ændret opgørelsesmetode.

Bytteforholdet over for udlandet forringes fortsat. Importpriserne lå således 27 pct. højere i 1. halvår 1980 end i samme periode i fjor, mens eksportpriserne kun steg 16 pct. Bytteforholdet er dermed faldet 10 pct. Siden udgangen af 1979 har forringelsen været på 5 pct.

Danmarks Statistiks foreløbige opgørelse af betalingsbalancen i 1. halvår 1980 viser et underskud på de løbende poster på 9,6 mia. kr. mod 6,4 mia. kr. i samme periode i fjor. Denne opgørelse er imidlertid også påvirket af den administrative ændring inden for toldvæsenet, og et sammenligneligt tal for underskuddet i 1. halvår er derfor omkring 1,2 mia. kr. større end det officielle, d. v. s. 10,8 mia. kr.

Det fremgår af følgende tabel, hvordan de enkelte poster på betalingsbalancen har bidraget til det officielle underskud.

Betalingsbalancens løbende poster

Mia. kr.	1. halvår 1979	1. halvår 1980	Stigning
Nettoudgifter			
1. Import (fob)	44,3	55,6	11,3
2. Eksport (fob)	-36,8	-46,7	- 9,9
3. Underskud på varebalance (1+2)	7,5	8,9	1,4
4. Søtransport	- 1,3	- 1,8	- 0,5
5. Rejser	0,6	0,9	0,3
6. Andre tjenester m.m.	- 2,6	- 3,1	- 0,5
7. Underskud på vare- og tjenestebalance (3+4+5+6)	4,2	4,8	0,6
8. Renter, udbytter o. lign.	3,2	4,7	1,5
9. De europæiske Fællesskaber	- 1,8	- 1,1	0,7
10. Ensidige overførsler	0,9	1,2	0,3
11. Underskud på løbende balance (7+8+9+10)	6,4	9,6	3,1

Som følge af afrunding kan summen af de enkelte tal i tabellen afvige fra totalerne.

Mens betalingsbalanceunderskuddet i 1. kvartal især blev finansieret ved at trække på valutareserve, var der i 2. kvartal en betydelig kapitalimport, og valutareserve steg igen.

Forbrug og investering

Forbrug. Faldet i den indenlandske efterspørgsel viser sig nu tydeligt i en omsætningstilbagegang i detailhandelen. Detailomsætningsindekset korrigeret for sæsonsvingninger og inflation viser et fald på 2 pct. for årets første syv måneder sammenlignet med samme periode i fjor. Og omsætningsnedgangen bliver mere og mere tydelig. I maj-juli lå detailomsætningen således 3 pct. lavere end i de samme tre måneder i 1979. Det er gået hårdest ud over salget af varige for-

brugsgoder, som er faldet næsten 10 pct., mens beklædning m. v. er faldet 6,5 pct. Derimod stagnerede salget af nærings- og nydelsesmidler.

Salget af nye personbiler rasler fortsat ned. I perioden januar-juli blev der kun nyregistreret 52.686 personbiler eller 41 pct. færre end i samme periode i fjor. I juli blev der nyregistreret 2.980 personbiler, hvilket kun er en trediedel af antallet af nyregistreringer i juli 1979.

Også chartertrafikken er blevet ramt. De seneste statistiske oplysninger viser, at antallet af charterrejser i 1. kvartal 1980 lå godt 5 pct. lavere end i 1. kvartal i fjor, og rejsebureauerne melder om et meget dårligt sommersalg.

Erhvervsinvesteringerne. Investeringsaktiviteten falder endnu hurtigere end det private forbrug. I Finansredegørelsen fra oktober regner Budgetdepartementet med et realt fald i de faste erhvervsinvesteringer i år på 8,5 pct.

Antallet af nyregistrerede vare- og lastbiler lå i juli mere end 40 pct. lavere end i samme måned i fjor, og for perioden januar-juli blev der nyregistreret 12.196 eller 15 pct. færre end året før. Også importen af maskiner og andet kapitaludstyr falder. Målt i faste priser lå importen heraf i årets første otte måneder skønsmæssigt 6 pct. lavere end i fjor.

Erhvervsbyggeriet faldt yderligere i forårmånederne. I 2. kvartal 1980 blev der således påbegyndt 1.117.000 m² erhvervsbyggeri, hvilket er 22 pct. mindre end i 2. kvartal i fjor. Til sammenligning var faldet i 1. kvartal på 12 pct. Det er fortsat fabrikker og værksteder, der tegner sig for den største tilbagegang. Der blev påbegyndt 182.000 m² indenfor denne kategori i 2. kvartal eller 45 pct. færre end i samme kvartal i fjor. Påbegyndelserne af landbrugsbygninger faldt med 34 pct., mens kontorer og butikker steg 67 pct. til 194.000 m².

Danmarks Statistiks opgørelse af industriens investeringer viser en samlet investeringsaktivitet i 1979 på 5,8 mia. kr. Der blev investeret 1,7 mia. kr. i fast ejendom, 3,7 mia. kr. i maskiner, værktøj og andet materiel og 0,4 mia. kr. i automobiler og andre transportmidler. Målt i faste priser er de samlede investeringer vokset med godt 4 pct. sammenlignet med 1978.

Boligbyggeriet. Det fremgår af Finansredegørelsen, at Budgetdepartementet nu skønner, boliginvesteringerne i år realt falder med 21,5 pct.

I perioden januar-august blev der påbegyndt 12.791 nye boliger eller 39 pct. færre end i samme periode året før. Faldet har været størst for enfamiliehuse, hvor nedgangen er på næsten 45 pct., mens påbegyndelserne af lejligheder i flerfamiliehuse er gået knapt 15 pct. tilbage. Ved udgangen af august var det igangværende boligbyggeri 30 pct. lavere end i august 1979.

I november ventes det, at antallet af beskæftigede i bygge- og anlægsbranchen er 25.000 lavere end for et år siden. Det svarer til et fald på 15 pct. Det har fået regeringen til at indgå et boligforlig med partierne fra maj-forliget om øjeblikkelig hjælp til det betrængte erhverv. Hvis lovforslagene går uændret

igennem Folketinget, betyder dette støtte til isolering og vedligeholdelse af den eksisterende boligmasse, forbedrede finansieringsvilkår via realkreditlen til nybyggeriet samt en udvidelse af kvoten for almennyttigt boligbyggeri fra 7.000 til 10.000 boliger om året.

Pris- og lønudviklingen

Inflationen i Danmark er klart for nedadgående og befinder sig nu omtrent på det gennemsnitlige niveau for OECD-landene. Faldet i prisstigningstakten har tilmed indtil nu været større end ventet. F. eks. steg forbrugerpriserne fra juli til september kun med, hvad der på årsbasis svarer til en prisstigningstakt på 5,5 pct., og råvareprisindekset var i juli og august lavere end i de foregående måneder.

Priser og lønninger – pct. ændring i forhold til samme måned året før

	Råvare- prisindeks		Engros- prisindeks		Forbruger- prisindeks		Industriarbejdernes timelønsindeks	
	1979	1980 ¹⁾	1979	1980	1979	1980	1979	1980
Januar	-2,7	62,8	3,7	17,4	6,7	12,8	10,1	13,1
Februar	2,1	67,4	4,1	18,1	6,9	13,3	9,9	13,2
Marts	5,8	72,6	5,0	20,0	7,0	13,9	9,1	12,6
April	9,6	67,0	5,5	19,9	7,0	14,3	10,6	12,6
Maj	13,4	63,1	6,8	18,3	7,8	14,1	9,9	12,0
Juni	21,7	54,6	8,6	16,6	8,6	13,3	10,7	11,6
Juli	31,2	41,2	9,5	16,6	10,8	12,8	10,1	12,3
August	34,8	37,3	10,0	15,6	12,3	11,3	10,0	12,6
September	38,5		11,8		12,8	10,6	13,2	
Oktober	40,6		13,1		11,3		13,2	
November	45,4		13,5		11,7		13,6	
December	54,6		15,3		11,8		13,5	

¹⁾ 1979-vægte

Råvarepriserne lå i august 37,3 pct. højere end i august i fjor. Brændselspriserne viste en stigning på knapt 50 pct., mens priserne på råstoffer til by-erhvervene var steget med 10 pct.

Engrospriserne var i august 15,6 pct. højere end et år tidligere. Priserne på importerede varer steg 19,4 pct., mens de danskproducerede varer havde prisstigninger på 12,9 pct. Prisstigningstakten for forbrugsvarer var 10,5 pct. og for investeringsvarer som maskiner, værktøjer m. v. 11,2 pct.

Forbrugerprisindekset lå i september 10,6 pct. højere end i september i fjor. Mens forbrugerprisindekset opgøres incl. moms og punktafgifter, er nettopris-

indekset rensset herfor og viser derfor størrelsen af den underliggende inflationstendens i samfundet. Nettoprisindekset viste i august en stigning på 10,3 pct. i forhold til samme måned i fjor, mens forbrugerprisindekset i samme tidsrum steg 11,3 pct.

Lønudviklingen. Industriarbejdernes timelønsindeks lå i august 12,6 pct. højere end i august 1979, mens månedslønindekset for industriens funktionærer i samme periode steg 9,3 pct.

Arbejdsgiverforeningens lønstatistik viser, at lønglidningen udgør en stadig større og større andel af lønstigningerne. Fra 1. kvartal 1979 til 1. kvartal i år steg den gennemsnitlige timefortjeneste for faglærte mænd således med 5,62 kr., heraf udgjorde lønglidningen 3,88 kr. I 1979 steg de faglærte mænds time-lønninger i gennemsnit med 4,88 kr., hvoraf 3,16 kr. skyldtes lønglidning.

Penge- og kapitalmarkedet

Nationalbanken satte diskontoen ned i to omgange i september og oktober måned. Første gang den 19. september fra 13 til 12 pct. og anden gang den 27. oktober med endnu 1 pct. Dermed er diskontoen kommet ned på de 11 pct., som var gældende inden diskontoforhøjelsen i februar i år.

Baggrunden for diskontonedsættelserne er foruden rentefaldet i udlandet de gode udenrigshandelstal og den aftagende inflation. Dertil kommer, at der har været ro på valutamarkedene og at kronens stiling i EMS-samarbejdet har været relativ stærk.

På obligationsmarkedet har rentefaldet været mest markant for statsobligationernes vedkommende. Mens de korte statsobligationer (10 pct. stat 1978-86) ved udgangen af august gav en effektiv rente på 20,7 pct., var renten den 27. oktober faldet til 19,3 pct. De 10 pct. 20-årige realkreditobligationer viste i samme periode et rentefald fra 20,0 pct. til 19,1 pct.

Nettotilgangen af realkreditobligationer er nu tydeligt påvirket af nedgangen i byggeriet. I de tre sommermåneder var nettotilgangen nominelt således knapt 20 pct. mindre end i samme periode sidste år, og for årets første otte måneder 3 pct. mindre end i fjor. Omvendt er tilgangen af statsobligationer steget kraftigt på det seneste. Mens nettotilgangen i 1. halvår 1980 var knap 30 pct. lavere end i 1979, var nettotilgangen i juli og august på henholdsvis 7,1 mia. kr. og 0,7 mia. kr. Dermed nåede den samlede tilgang for årets første otte måneder op på 17,8 mia. kr. eller godt 20 pct. mere end i samme periode i fjor.

Anne-Katrine Pilegaard

28. oktober 1980